

СЕКЦІЯ 6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ З ПРОФЕСІЙНИМИ ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

IMPROVEMENT OF THE INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL MECHANISM OF INTERACTION BETWEEN PUBLIC AUTHORITIES AND PROFESSIONAL NON-GOVERNMENTAL ASSOCIATIONS OF AGRICULTURAL PRODUCERS

У статті розглядаються особливості інформаційно-психологічного механізму взаємодії між органами державної влади та професійними громадськими об'єднаннями аграрних товаровиробників. Зазначається, що фрагментарність, суб'єктивність і неточність інформації, характерні для інформаційного суспільства, перешкоджають налагодженню результативної взаємодії між основними суспільними акторами: владою, бізнесом і громадянським суспільством. Інформаційно-психологічний механізм розглядається як сукупність способів інформаційного впливу на групи людей і окремих індивідів у певній сфері взаємовідносин з метою зміни їх поведінки, трансформації емоційного стану, зміни ідеологічних і психологічних структур їхньої свідомості, що обумовлюють сприйняття дійсності. Виділяючи в структурі інформаційно-психологічного механізму такі його основні інструменти, як переконання, навіювання, маніпулювання, наслідування тощо, пропонується розділити їх на дві групи: спонукання і примус, оскільки усі інструменти або підштовхують людину до певної поведінки (спонукують), або не дають їй вибору, схилиючи до виконання заздалегідь встановлених приписів (примушують). Акцентується увага на тому, що не зважаючи на помітну роз'єднаність аграрних товаровиробників, особливо у фермерському середовищі, на сьогодні в Україні діють професійні асоціації, які намагаються захистити власні інтереси, виступаючи суб'єктами інформаційно-психологічної взаємодії. Для удосконалення інформаційно-психологічного механізму взаємодії між органами державної влади і галузевими громадськими об'єднаннями аграрних товаровиробників запропоновано ряд заходів: у структурі механізму мають переважати заходи, зорієнтовані на налагодження партнерської взаємодії; доцільним є використання комп'ютерних мереж для створення більш активного впливу лідерів громадських об'єднань і асоціацій на державну політику; у процесі застосування заходів впливу необхідно уникати замовчування інформації, яка відображає реальну дійсність, маніпулювання даними тощо.

Ключові слова: інформаційно-психологічний механізм, взаємодія, громадське об'єднання, асоціація, аграрний товаровиробник.

The article deals with the peculiarities of information and psychological mechanism of interaction between public authorities and professional public associations of agrarian producers. It is noted that fragmentation, subjectivity and inaccuracy of information, characteristic of information society, prevent the establishment of effective interaction between the main social actors: government, business and civil society. The information-psychological mechanism is considered as a set of ways of information influence on groups of people and individuals in a certain sphere of relationships in order to change their behavior, transform their emotional state, change the ideological and psychological structures of their consciousness that determine the perception of reality. Highlighting in the structure of information-psychological mechanism such basic tools as persuasion, suggestion, manipulation, imitation, etc., it is proposed to divide them into two groups: inducement and coercion, since all the tools either push a person to a certain behavior (induce), or do not give him a choice, leaning towards the implementation of predetermined prescriptions (compel). It is emphasized that, despite the noticeable disunity of agrarian producers, especially in the farmer environment, today in Ukraine there are professional associations that try to protect their own interests, acting as subjects of information-psychological interaction. To improve the information-psychological mechanism of interaction between public authorities and sectoral public associations of agrarian commodity producers, a number of measures are proposed: the structure of the mechanism should be dominated by measures focused on establishing partnership interaction; it is advisable to use computer networks to create a more active influence of leaders of public associations and associations on public policy in the process of applying measures of influence, it is necessary to avoid silence of information reflecting the real reality, manipulation of data, etc.

Key words: information-psychological mechanism, interaction, public association, association, agrarian commodity producer.

УДК 352/354(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2023.37.16>

Лозинська Т.М.

доктор наук з державного управління,
професор,
завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування
Полтавського державного аграрного
університету

Постановка проблеми. Децентралізація як один з провідних принципів функціонування сучасної системи публічного управління передбачає наявність двох протилежних процесів:

певної автономізації суб'єктів суспільного життя та одночасно прагнення їх до взаємодії для досягнення спільних цілей. Сучасний публічний простір в реаліях постмодернізму

характеризується множинністю суб'єктів – джерел повідомлень, даних, інструкцій тощо, що веде до надлишковості інформації, необхідної для прийняття рішень. З іншого боку, цей потік інформації є фрагментарним, неповним, неточним, суб'єктивізованим, таким, що не завжди дозволяє розгледіти важливі деталі [1]. Ці особливості розвитку інформаційного суспільства перешкоджають налагодженню результативної взаємодії між основними суспільними акторами: владою, бізнесом і громадянським суспільством. В критичних умовах (техногенні та природні катаклізми, воєнні конфлікти, економічні кризи тощо) слабка взаємодія між органами державної влади та іншими суспільними інститутами сповільнює створення необхідної соціальної організації і породжує невинувато високу безпекову ризику.

Отже, завдання удосконалення інформаційно-психологічного механізму взаємодії в публічній сфері України як в умовах дії правового режиму воєнного стану, так і в період післявоєнної відбудови країни, набуває все більшої актуальності, оскільки зростає потреба в консолідації зусиль і ресурсів, обсяг яких зменшується. І в першу чергу, консолідація має стосуватися зміцнення безпеки країни, насамперед продовольчої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню інформаційно-психологічних впливів на суспільство присвячені наукові праці соціологів (М. Кастельс), філософів (Ж. Бодріяр), політологів (А. Турен), економістів (В. Бодров), що підтверджує складність нових суспільних взаємодій і їх цілей. «Ми перебуваємо у світі, в якому дедалі більше інформації і дедалі менше смислу», – заявляє французький філософ Ж. Бодріяр [2, с. 117]. На його думку, великою проблемою сучасного суспільства є ілюзорність взаємодії і відсутність сенсу у заходах, що застосовуються владою для спрямування соціальної енергії у напрямі, потрібному державі – «усі засоби інформації разом із офіційним сценарієм задіяно лише для того, щоб підтримати ілюзію подійності...» [там само].

Децентралізоване інформаційне суспільство не є ідеальним з точки зору знаходження точок дотику між розпорощеними суспільними групами, такими соціальними атрибутами як попит, пропозиція, ресурси і централізованими та децентралізованими формами публічного управління. Відмічаючи дану неідеальність, М. Кастельс зауважує, що «...традиція місцевого самоврядування привела до фінансової нерівності між потребами і ресурсами, при цьому передмістя (у порівнянні з сільською місцевістю – пояснення

Т. М. Лозинська) отримали вищі доходи» [3, с. 143]. Взаємодія суб'єктів, що конструює їх соціальну організацію, не може бути детермінована закам'янілими, непорушними організаціями [4], усвідомлене прийняття рішень забезпечується колективними зусиллями в рухомому суспільстві. «Розвиток інформаційної економіки потребує нових форм, методів, засобів роботи в усіх секторах економіки, в тому числі у сфері державного управління, яке зазнало істотної еволюції внаслідок розвитку демократії...» [5, с. 9].

Глибокі та фундаментальні дослідження перелічених і інших авторів мають велике наукове значення, але мінливість суспільних процесів постійно спонукає до пошуку можливостей оновлення механізмів соціальної взаємодії.

Мета статті – на основі аналізу змісту інформаційно-психологічного механізму взаємодії між основними суспільними акторами запропонувати заходи з його удосконалення у контексті налагодження взаємодії органів державної влади з професійними громадськими об'єднаннями аграрних товаровиробників.

Виклад основного матеріалу. У межах даного дослідження інформаційно-психологічний механізм (ІПМ) розглядається як *сукупність способів інформаційного впливу на групи людей і окремих індивідів у певній сфері взаємовідносин з метою зміни їх поведінки, трансформації емоційного стану, зміни ідеологічних і психологічних структур їхньої свідомості, що обумовлюють сприйняття дійсності*. Не дивлячись на те, що ряд дослідників виділяють в структурі інформаційно-психологічного механізму такі його основні інструменти, як переконання, навіювання, маніпулювання, наслідування тощо [6; 7], є підстави розділити їх на дві групи: *спонукання і примус*, оскільки усі інструменти або підштовхують людину до певної поведінки (*спонукають*), або не дають їй вибору, схилиючи до виконання заздалегідь встановлених приписів (*примушують*). Тому переконання і наслідування більшою мірою належать до спонукальних інструментів, а навіювання та маніпулювання – до інструментів примусу. Застосування інструментів спонукання або примусу впливає на сприйняття інформації об'єктами інформаційного впливу, а отже, у процесі будь-якої взаємодії виділяються декілька конструктів, а саме: а) характер інформаційного впливу (спонукальний чи примушувальний); б) характер комунікації (взаємодія панування-підлеглості чи партнерства); в) характер сприйняття (як обов'язку чи як необхідності). У процесі взаємодії суб'єкт впливу (орган державної влади) спрямовує інформацію на об'єкт впливу (професійне гро-

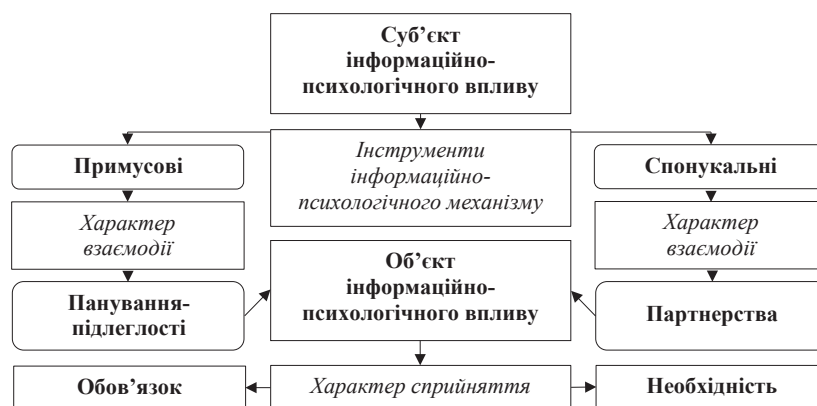

Рис. 1. Загальна схема дії інформаційно-психологічного механізму

Джерело: побудовано автором

мадське об'єднання аграрних товаровиробників), просуваючи певні наративи і очікуючи запрограмованих змін, які не завжди з'являються через відомі опори змінам [8].

У загальному вигляді дію інформаційно-психологічного механізму можна представити таким чином (рис. 1).

Наведена спрощена схема дії інформаційно-психологічного механізму відображає лише наслідки у сприйнятті об'єктами впливу односторонньої інформаційної дії з боку органів державної влади, але використання даного механізму передбачає не лише вплив влади на аграрних товаровиробників, а й використання товаровиробниками владних інститутів для захисту інтересів окремих суб'єктів аграрного бізнесу або галузевих чи групових вигід. Нестача в сільському господарстві висококваліфікованих управлінських кадрів, територіальна розпорошеність виробництва, а також наявність корупційних ризиків є причиною того, що найчастіше для цілей налагодження діалогу з владою товаровиробники об'єднуються в асоціації, спілки чи громадські об'єднання (Державна служба статистики розрізняє асоціації та громадські об'єднання – прим. Т. Лозинська). Це і зрозуміло, оскільки не зважаючи на наявність ознак громадської організації, асоціація, згідно ст. 210 ГКУ, є «...договірним об'єднанням, створеним з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації» [9].

Не зважаючи на помітну роз'єднаність аграрних товаровиробників, обумовлену конкуренцією, особливо у фермерському середовищі, на сьогодні в Україні діють професійні асоціації, які намагаються консолідувати дії виробників аграрної продукції, спрямовані на захист власних інтересів. У табл. наведено перелік основних аграрних асоціацій України, які представляють інтереси як крупних, так і дрібних товаровиробників. Слід відмітити, що останнім часом великі суб'єкти аграрного ринку спонукають владу до застосування інформаційно-психологічного механізму, який будується на партнерській взаємодії. Фахівці зазначають, що і аграрні товаровиробники «...відчувають важливість колективного напрацювання рішень і спільного представлення інтересів у діалозі з владою» [10]. У надзвичайно складних умовах ведення аграрного бізнесу під час війни органи державної влади дедалі частіше спрямовують зусилля для налагодження взаємодії із суб'єктами аграрного бізнесу через їхні спілки та асоціації, зокрема щодо дерегуляції в АПК. Механізм такої взаємодії не є досконалим, оскільки окремі асоціації є набагато потужнішими за інші і тому активніше впливають на прийняття рішень органами влади, представникам невеликих фермерських господарств це робити важче, а інтереси сільського населення практично не враховуються. Тому необхідність удосконалення інформаційно-психологічного механізму взаємодії органів влади з галузевими асоціаціями, які враховували б інтереси як учасників аграрного ринку, так і сільського населення, стає все більш актуальним завданням публічного управління. Для уникнення надмірного тиску на аграрних товаровиробників з боку органів влади можливою є децентралізація державного управління шляхом делегуванням галузевим асоціаціям частини регуляторних повноважень.

Перелік найбільших аграрних асоціацій України

Назва асоціації	Рік заснування	Основні члени асоціації
Асоціація фермерів та приватних землекористувачів України (АФЗУ)	1991	Фермери та власники особистих селянських господарств.
Національна асоціація цукровиробників України (Укрцукор)	1997	Гнідавський цукровий завод, "Астарта", Cugnet, "Сварог Вест Груп", "Зелена долина", "Староконстантинів цукор "Юкрейніан Шугар Компані" (ED & F Man).
Українська зернова асоціація (УЗА)	1997	"Сантрейд" (Bunge Ukraine), "Дніпро Карго Лімітед", "Гленкор Агрікалчер Україна", "АТ Каргілл", "Луї Дрейфус Компані Україна", "Кернел-Трейд", "Нібулон".
Укроліяпром	1998	"Вінницький масложировий комбінат", "Дельта Вілмар СНГ"), "Каргілл", "Олсідз Блек Сі", ІА "АПК-Інформ", "УкрОлія", "Центр УкрАгроКонсалт".
Українська аграрна конфедерація (УАК)	2002	Агрохолдинг "Астарта-Київ", "Луї Дрейфус Україна ЛТД", "Нібулон", Ukrlandfarming, агрохолдинг "Авангард", Українська зернова асоціація, Союз молочних підприємств України, Асоціація "Укроліяпром", Українська асоціація виробників і переробників сої.
Союз птахівників України	2003	"Миронівський хлібопродукт", Ovostar Union, "Агро-Овен", "Бахмутський аграрний союз", "Володимир-Волинська птахо-фабрика".
Український клуб аграрного бізнесу (УКАБ)	2007	CLAAS Україна, Агротрейд, БАСФ, Альфа-Банк, Укрсіббанк, Данон Україна, Джон Дір Україна, Байер, Дюпон Україна, КУН-Україна, Мілкіленд-Україна, МХП, Монсанто Україна, Нью Холанд Україна, Сварог-Вест Груп, Сингента, Харвіст Холдинг, Хорш Україна, Vdderstad, Лемкен.
Асоціація виробників молока (АВМ)	2009	"Долинске", "Пісковске", "Ятрань", "Авангард", "Перлина Поділля", агрофирми "Світанок", "ім. Шевченка", "Нива", "Нива-2008", племенні заводи "Степний", "Україна".
Аграрний союз України	2009	Союз птахівників України, "Укроліяпром", "Укрцукор", "Укрплемоб'єднання", "Украгролізинг".
Асоціація свинарів України (АСУ)	2010	Агрокомбінат "Калита", "Галичина-Захід", "Нива Переяславщини", "Агропродсервіс", "Даноша", "Ферма "Данам", "Золотоношський бекон".
Асоціація тваринників України (АТУ)	2014	"Бучачагрохлібпром", "Фідленс Фармінг", "Сварог Вест Груп".
Всеукраїнська аграрна рада (ВАР)	2014	Асоціація свинарів України (37 підприємств),: "Агропродсервіс", "Аркадія", "Бучачагрохлібпром", "Старокозацький сир", "Агрофірма "Зоря".
Укрсадпром	2016	"ГАДЗ", "Перлина Поділля", "Брусвяна", "Екогарден".

Джерело: систематизовано автором

Для процесу самоорганізації товаровиробників в Україні і створення ними асоціацій та об'єднань характерним є те, що керівниками цих галузевих утворень, членами президій стають бувші міністри, депутати та їх помічники. Так, зокрема віце-президентом АФЗУ при її заснуванні став бувший заступник міністра аграрної політики і продовольства України з питань фермерства та кооперації В. Шеремета, а членом правління – І. Томич, у минулому довірена особа кандидата на пост президента В. Ющенка. Така практика створення професійних громадських об'єднань обумовлює формування корупційних зв'язків представників великого аграрного бізнесу з владою, демонструючи їх зрощення і відсут-

ність прозорості у прийнятті рішень.

Показовим у цьому відношенні є прийняття у першому читанні законопроекту № 8149 «Про об'єднання сільськогосподарських товаровиробників» [11], який розроблявся без залучення громадських професійних організацій. По суті до суб'єктів аграрного бізнесу було застосовано примусові інструменти інформаційно-психологічного механізму, які вплинули на формування різного сприйняття змісту законопроекту з боку влади і з боку галузевих асоціацій. За заявою прес-служби апарату Верховної Ради України, законопроект забезпечує використання європейських механізмів об'єднання аграрних товаровиробників у певні організації, асоціації, що матимуть «...репре-

зентативну роль як перед органами державної влади в Україні, так і на європейських ринках, що зараз особливо важливо» [12]. У той же час найбільші галузеві асоціації і професійні громадські об'єднання: «Борошномели України», «Укрхарчопром», Спілка молочних підприємств України, Всеукраїнська асоціація пекарів, асоціація «М'ясної галузі», «Укрхлібпром», «Укроліяпром» Українська аграрна конфедерація, «Ліга виробників харчових продуктів», «Укрцукор», «Укрвинпром», «Українські імпортери риби та морепродуктів», «Укрконсервмолоко» звернулися до розробників законопроекту з проханням організації зустрічі на окремому засіданні аграрного комітету для спільного доопрацювання документу з метою усунення корупційних норм, оскільки законопроект підготували без залучення громадськості і закладені в ньому норми протирічять європейській практиці утворення саморегульованих організацій [13].

Для налагодження більш ефективної взаємодії між органами державної влади і галузевими громадськими об'єднаннями аграрних товаровиробників доцільно застосувати ряд заходів, спрямованих на удосконалення інформаційно-психологічного механізму:

– досягнення консенсусу між владою і професійними громадськими об'єднаннями аграрних товаровиробників має бути зорієнтованим на використання заходів налагодження партнерської взаємодії;

– доцільним є використання комп'ютерних мереж для створення більш активного впливу лідерів громадських об'єднань і асоціацій на державну політику і захисту інтересів суб'єктів аграрного виробництва;

– мають застосовуватися заходи щодо зменшення негативного інформаційно-психологічного впливу на керівників і учасників асоціацій і об'єднань з боку посадових осіб органів публічної влади, що проявляється в замовчуванні інформації, яка відображає реальну дійсність, маніпулюванні даними з метою психологічного тиску на людей і, як наслідок, зміну поведінки;

– необхідною умовою забезпечення результативності інформаційно-психологічного механізму є підвищення цифрової грамотності аграрних товаровиробників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Особливості інформаційного суспільства створюють як нові можливості, так і перешкоди для налагодження взаємодії між органами державної влади та громадянським суспільством. Особливо важливою є взаємодія держави з професійними громадськими організаціями товаровиробників, зокрема аграрної сфери, яка будується на принципах партнерства з використанням інформаційно-психологічного механізму. Аграрні професійні громадські об'єднання та асоціації як суб'єкти інформаційно-психологічної взаємодії, захищаючи інтереси товаровиробників, зіштовху-

ються з непрозорістю діяльності органів влади, маніпулюванням і приховуванням інформації. Такий стан речей не відповідає європейським принципам публічно-приватного партнерства, а інформаційно-психологічний механізм взаємодії органів влади з суб'єктами громадянського суспільства потребує удосконалення. У процесі удосконалення основна увага має приділятися заходам спонукального характеру, спрямованим на встановлення партнерських відносин між суб'єктами взаємодії.

З огляду на отримані результати перспективними можуть стати дослідження у напрямі подальшої конкретизації структури інформаційно-психологічного механізму взаємодії органів державної влади і громадських об'єднань аграрних товаровиробників, що обумовлено завданнями продовольчої безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Суська О. О. Персоніфікація інформаційного обміну: монограф. К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2013. 267 с.
2. Бодряр Ж. Симулякри і симуляції; пер. з франц. В. Ховхун. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. 232 с.
3. Castells M. The Information Age Economy, Society, and Culture. Chichester: Blackwell Publishers, 2000. 488 с.
4. Touraine A. The Post-Industrial Society. Tomorrows Social Histors: Classes, Conflicts and Culture sn the Programmed Society. Nev York: Random House, 1971. 244 p.
5. Бодров В. Г., Матвейчук Л. О. Інформаційна економіка і публічне управління: теоретико-прикладні аспекти. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2016. № 2. С. 7-16.
6. Психологія спілкування: навч. посіб. [Л. О. Савенкова, В. В. Сгадова, Л. Л. Борисенко та ін.]; за заг. ред. Л. О. Савенкової. К.: КНЕУ, 2015. 309 с.
7. Кочубей Л. Методи соціально-психологічного впливу на електорат. *Політичний менеджмент*. 2004. № 1. С. 99-105.
8. Боднар О., Горішина О. Механізми подолання опору змінам в закладах загальної середньої освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2021. № 2. С. 180–189.
9. Господарський Кодекс України: Закон, Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15> (дата звернення 10.10.2023).
10. В українському АПК формується громадське лобі. URL: <http://cure.org.ua/ua/novini/v-ukrainskomu-ark-formui.html> (дата звернення 14.10.2023).
11. Про об'єднання сільськогосподарських товаровиробників: проект Закону України від 24.10.2022 № 8149. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1513552> (дата звернення 14.10.2023).
12. Офіційний сайт прес-служби апарату Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/236032.html (дата звернення 15.10.2023).
13. В Україні будують «схему» ручного управління об'єднаннями сільськогосподарських товаровиробників. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/1017-v-ukrayini-buduyut-shemu-ruchnogo-upravlinnya-obyednanniyami-silskogospodarskih-tovarovirobnikiv> (дата звернення 15.10.2023).